

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 2023

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1α.

Λάθος : «πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν»

Λάθος : « ὅτι δὲ δεῖ κύριον εἶναι μᾶλλον τὸ πλῆθος ἢ τοὺς ἀρίστους μὲν ὀλίγους δὲ, δόξειεν ἂν λέγεσθαι καὶ τιν' ἔχειν ἀπορίαν τάχα δὲ κἂν ἀλήθειαν.»

Σωστό : « Τοὺς γὰρ πολλούς, ὧν ἕκαστός ἐστιν οὐ σπουδαῖος ἀνὴρ, ὅμως ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων, οὐχ ὡς ἕκαστον ἀλλ' ὡς σύμπαντας, οἷον τὰ συμφροητὰ δεῖπνα τῶν ἐκ μιᾶς δαπάνης χορηγηθέντων».

A1β.

A-1

B-3.

B1.

Στο κείμενο δίνονται τα βασικά γνωρίσματα της έννοιας “πόλις”, δηλαδή περιέχεται ο ορισμός της έννοιας αυτής. Έτσι η πόλις είναι μία μορφή κοινωνικής συνύπαρξης, η ανώτερη από όλες τις άλλες, τις οποίες όμως περικλείει εντός της και η οποία (πόλις) αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Χρησιμοποιεί έναν παραγωγικό συλλογισμό για να ορίσει την πόλη και τον σκοπό της :

1^η προκ.: κάθε μορφή κοινωνικής συνύπαρξης έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (ομάδα, κοινωνία, κ.λπ.) [κοινότητα].

2^η προκ.: μία μορφή κοινωνικής συνύπαρξης (κοινότητας) είναι η πόλις.

3^η προκ.: η πόλις είναι η ανώτερη από όλες τις κοινωνικές συνυπάρξεις (κοινοτήτες).

Συμπέρασμα : άρα η πόλις αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Κριτική συλλογισμού : Ο Αριστοτέλης ακολουθεί την παραγωγική συλλογιστική μέθοδο· με αυτήν την μέθοδο έρευνας ξεκινάει αυτό το κείμενο. Παρόλο που ξεκινά τον συλλογισμό με το ρήμα *δρῶμεν*, το οποίο

συνεπάγεται εμπειρική μέθοδο, η οποία βασίζεται στα δεδομένα της κατ' αίσθησης αντίληψης. Με την εμπειρική παρατήρηση, όμως, ο φιλόσοφος συνήθως ακολουθεί **επαγωγική μέθοδο**, δηλαδή κινείται από τα απλά και τα συγκεκριμένα προς τα σύνθετα και αφηρημένα.

Ωστόσο, στο εξεταζόμενο απόσπασμα ο Αριστοτέλης σκέφτεται **παραγωγικά**, δηλαδή από το γενικό (**πᾶσαν πόλιν**) διατυπώνει απόψεις και θέσεις για τα ισχύοντα σε κάθε πόλη και κοινότητα, σε συνδυασμό πάντα με τους σκοπούς των τελευταίων.

Επομένως, το ρήμα **ὀρῶμεν** θα πρέπει να εκληφθεί ως μία διατύπωση «**δεχόμαστε ότι**» ή «**θεωρούμε ως δεδομένο ότι**».

Το προσεχές γένος της πόλης είναι βέβαια η έννοια **κοινωνία**. Η **ειδοποιός διαφορά** της είναι ότι **στοχεύει στο ανώτερο όλων των αγαθών, δηλαδή στην ευδαιμονία**.

Ο ορισμός της «πόλης» που δίνει ο Αριστοτέλης αρχίζει από την έννοια του γένους («**κοινωνία**» : **κοινωνίαν τινά οὔσαν**) και προχωρεί στην ειδοποιό διαφορά της από τις άλλες κοινωνίες, δηλαδή τον «στόχο» της που είναι το «κυριότατο από όλα τα αγαθά» και αυτό δεν είναι άλλο από την ευδαιμονία. Η ειδοποιός διαφορά της πόλης έγκειται όμως και στα εξής : Σε σχέση με τις άλλες κοινότητες είναι πολιτικά οργανωμένη, **αυτόνομη, ανεξάρτητη** και χαρακτηρίζεται από κοινό για όλους τους πολίτες της τρόπο διακυβέρνησης. Οι πολίτες έχουν τα ίδια δικαιώματα, τις ίδιες υποχρεώσεις, μετέχουν στις ίδιες λατρευτικές εκδηλώσεις και βιώνουν την ίδια πολιτιστική παράδοση. Επίσης, πάντα σε σχέση με τις άλλες κοινότητες, η πόλη είναι **αυτοτελής**, δηλαδή αυτοκυβερνάται και δεν καθορίζεται από καμία άλλη κοινότητα.

Ο άνθρωπος «εκ φύσεως» επιζητεί το άλλο φύλο, δημιουργεί οικογένεια, έπειτα χωριό - κώμη, και με την συνένωση περισσότερων χωριών την πόλη, που εμπεριέχει τις προηγούμενες κοινωνικές οντότητες, αλλά και τις υπερβαίνει. Εκείνες ικανοποιούσαν μόνο μερικές ανάγκες του ανθρώπου, ενώ η πόλη συγκροτείται μεν και αυτή για την διασφάλιση της ζωής (**γινόμενη μὲν τοῦ ζῆν ἔνεκεν**), αλλά στην πραγματικότητα υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή (**οὔσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν**).

Με την έννοια αυτήν η πόλη είναι **το τέλος** όλων των προηγούμενων κοινωνικών μορφών, διότι αυτή η μορφή κοινωνικής συνύπαρξης δεν καλύπτει μόνο τις βιοτικές ανάγκες του ατόμου, αλλά και τον ύψιστο στόχο του, που είναι η ευδαιμονία. Επομένως δεν υπάρχει ανάγκη περαιτέρω εξέλιξης των κοινωνικών οντοτήτων.

Ο τελικός λόγος (**το τέλος**) που εξηγεί την ύπαρξη της πόλης είναι η **αυτάρκειά** της, δηλαδή η δυνατότητα να χαρίσει από μόνη της στον άνθρωπο **τὸ εὖ ζῆν**, την ευδαιμονία. Αφού **η πόλη είναι αυτάρκης**, αντιπροσωπεύει όλα όσα ο πολίτης επιθυμεί, για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του και να κατακτήσει τον στόχο του, το υπέρτατο αγαθό, την ευδαιμονία, για να ολοκληρωθεί, να πραγματοποιήσει την φύση του.

Στο κείμενο παρατηρούμε πως η σύσταση κάθε κοινότητας, κάθε μορφής κοινωνικής συνύπαρξης εξυπηρετεί κάποιον σκοπό· η οπτική του φιλοσόφου είναι λοιπόν τελεολογική. Η πόλη, σε σχέση και με το κείμενο, αποσκοπεί στο ανώτερο αγαθό, στην αυτάρκεια, η οποία, όταν επιτευχθεί, δίνει την δυνατότητα στην πόλη να προσφέρει στους πολίτες ό,τι αυτοί χρειάζονται για να ευτυχήσουν. Η πόλη είναι το **τέλος** της έννοιας **κοινωνίας**, διότι πολύ απλά δεν υπάρχει περαιτέρω ανάγκη εξέλιξης των κοινωνικών οντοτήτων, εφόσον η πόλις μπορεί να προσφέρει στον άνθρωπο όλα τα απαραίτητα ώστε και να επιβιώσει (**ζῆν**), αλλά και να ευτυχήσει (**εὖ ζῆν**).

Η βασική αιτία, λοιπόν, που η πόλη είναι εκ φύσεως, το τέλος της κοινωνίας, αλλά και που ο άνθρωπος είναι ζῶον πολιτικὸν εκ φύσεως, δεν είναι άλλη από την **αυτάρκεια**. Από την στιγμή που η πόλη λόγω της αυτάρκειάς της καλύπτει τις βιοτικές ανάγκες του ανθρώπου που τίς έχει εκ φύσεως, δηλ. την επιβίωσή του αλλά και τον σκοπό του, δηλ. την ευδαιμονία, που και αυτός είναι εκ φύσεως, τότε η ύπαρξη της πόλης είναι εκ φύσεως, αλλά και ο άνθρωπος ζῶον πολιτικὸν εκ φύσεως.

Ο Αριστοτέλης, επίσης, ταυτίζει **το τέλος** με **την φύση** κάθε ὄντος, και εν προκειμένω την πόλη με την φύση της έννοιας **κοινωνίας**, εφόσον **η πόλη είναι το τέλος της κοινωνίας**. Η εξήγηση σε αυτό το δεδομένο είναι απλή· **φύση** κάθε ὄντος για τον Αριστοτέλη είναι **η μορφή που θα πάρει το ὄν αυτό όταν ολοκληρωθούν οι εξελικτικές διεργασίες και θα φτάσει στον σκοπό του**. Ό,τι είναι κάθε πράγμα όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία, η δημιουργία του, αυτό λέμε ότι είναι η φύση του, όπως ακριβώς του ανθρώπου, του αλόγου, του σπιτιού. Π.χ. σπίτι, οικία, δεν ονομάζουμε ποτέ την οικοδομή, αλλά το κτήριο όταν ολοκληρωθεί και μπορεί να στεγάσει ανθρώπους.

Επομένως, **η φύση ενός πράγματος συμπίπτει με την μεγαλύτερη δυνατή ολοκλήρωση των εξελικτικών διαδικασιών που θα τό οδηγήσουν στον υπέρτατο βαθμό της ανάπτυξής του**.

Και, για να έρθουμε στο συγκεκριμένο κείμενο, η πόλη είναι **το τέλος** όλων των προηγούμενων κοινωνικών μορφών.

Η αιτία που εξηγεί τό ότι η πόλη είναι το τέλος των κοινωνικών οντοτήτων και άρα η φύση της κοινωνίας δεν είναι άλλη πάλι από την αυτάρκεια της

πόλεως, δηλαδή την δυνατότητα να χαρίσει από μόνη της στον άνθρωπο τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν, δηλαδή την επιβίωση και την ευδαιμονία.

B2.

Στο αρχαίο κείμενο ο Αριστοτέλης έχει σκοπό να αποδείξει πως η άσκηση εξουσίας από τους πολλούς είναι καλύτερη. Παρότι ο Αριστοτέλης γνώριζε την παρακμή της αθηναϊκής δημοκρατίας και επηρεάστηκε από την απαισιοδοξία του διδασκάλου του Πλάτωνα σχετικά με την ωριμότητα και το ήθος του πλήθους, ωστόσο προσχωρεί στην αισιόδοξη δημοκρατική παράδοση και χαρακτηρίζει τους πολλούς ικανότερους από τους λίγους να αποφαίνονται σε δημόσια θέματα.

Τα πλεονεκτήματα είναι ότι το κάθε επιμέρους άτομο (πολίτης) μπορεί να μην είναι αξιόλογος άνθρωπος, ωστόσο ενωμένοι όλοι μαζί μπορεί σαν σύνολο να είναι καλύτεροι απ' τους λίγους και άριστους· και αυτό γιατί ο καθένας διαθέτει ένα μέρος αρετής και φρόνησης και ενωμένοι όλοι μαζί γίνονται κάτι σαν ένας άνθρωπος, που διαθέτει αθροιστικά πολλαπλάσια δύναμη και ανάλογη αρετή και εξυπνάδα.

Ο αριθμός των πολλών όχι μόνο δεν παρασύρει τον Αριστοτέλη σε υποτίμηση της ωριμότητάς του και σε περιφρόνηση του κύρους της συλλογικής κρίσης τους, αλλά (και) χρησιμοποιείται και ως επιχείρημα να καταδειχτεί η υπεροχή τους σε σύγκριση με τον εκάστοτε ειδικό.

Έτσι, μας λέει ότι ένα σύνολο ανθρώπων απαρτίζει, κατά κάποιον τρόπο, έναν «άνθρωπο», που διαθέτει μεγάλο αριθμό χεριών – ποδιών – αισθήσεων. Ταυτόχρονα, όμως, αυτός ο «άνθρωπος» συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό από ηθικές και πνευματικές ικανότητες.

Το υποθετικό και παραστατικό παράδειγμα του ενός ανθρώπου με τα πολλά χέρια και πόδια (υπερφυσική δύναμη σωματική), με τις πολλές αισθήσεις και με την συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα, εκφράζει την έννοια της δύναμης και της υπεροχής. Στην μυθολογία υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα (Ερινύες, Εκατόγχειρες, Απόλλωνας των Λακεδαιμονίων). **[παράδειγμα από την μυθολογία].**

Κάτι αντίστοιχο βρίσκουμε και στο παράλληλο κείμενο. Δηλαδή ο Σωκράτης εξηγεί ότι, αν υπήρχε ένας υπεράνθρωπος με υπερφυσικές σωματικές και ψυχικές δυνάμεις, θα μπορούσε να υπερισχύσει μόνο αν συμμορφωνόταν με τον νόμο, το δίκαιο και το ομόφρονο των πολλών. Γιατί σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση οι πολλοί θα εναντιώνονταν μαζί του και θα

υπερίσχυαν, εφόσον και αριθμητικά υπερέχουν και εξαιτίας αυτού έχουν καλύτερη διοίκηση, δύναμη και δεξιότητες.

B3.

οπτική : όρῶμεν

σύσταση : συνεστηκυῖαν

λάθος : ἀλήθειαν.

δοχείο : ἐνδέχεται

ποδήλατο : πολύποδα.

B4.

1-β

2-β

3-α

4-α

5-β.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Σωκράτη, όλα όσα γεννώνται φαίνεται να παράγονται με τον ίδιο τρόπο, και αυτά που φυτρώνουν στην γη και τα ζώα και όλα τα υπόλοιπα, αλλά και ο άνθρωπος. Και στα φυτά αυτή η διαδικασία είναι εύκολη για εμάς που καλλιεργούμε την γη, δηλαδή να προετοιμάσουμε όλα αυτά που πρέπει και πριν την καλλιέργεια και μετά τον ίδιο τον σπόρο· όταν, όμως, ο σπόρος αρχίζει να αναπτύσσεται, μετά απ' αυτό η φροντίδα του βλασταριού είναι χρονοβόρα και επίπονη. Το ίδιο δύσκολη φαίνεται ότι είναι και για τους ανθρώπους· συμπεραίνω από δικά μου περιστατικά και για τα υπόλοιπα. Γιατί η γέννηση ή τεκνοποιία, όποια από τις δύο ονομασίες πρέπει να δώσουμε, αυτού εδώ του γιου μου ήταν το πιο εύκολο πράγμα για εμένα σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα, ωστόσο η ανατροφή του γίνεται συνεχώς με δύσκολο τρόπο και με τρόμο από εμένα, διότι φοβάμαι για αυτόν.

[Θα μπορούσα να σου αναφέρω και άλλα, ωστόσο μέ φοβίζει η παρούσα επιθυμία του. Δεν είναι φαύλη, αλλ' παρ' όλ' αυτά είναι εσφαλμένη. Μάς

εκφράζει την επιθυμία, Σωκράτη, όπως ισχυρίζεται, να γίνει σοφός. Πιστεύω, βέβαια, ότι κάποιοι συνομήλικοι ή συνδημότες του, όταν πηγαίνουν στην Αθήνα, τον επηρεάζουν επαναλαμβάνοντας του κάποια λόγια που έχουν ακούσει, τα οποία αυτός επιθυμεί να ακούσει και μετουσιώσει, με αποτέλεσμα να μέ ενοχλεί εδώ και καιρό, απαιτώντας να τον φροντίσω και να πληρώσω κάποιον σοφιστή, για να τον κάνει σοφό.]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- κινδυνεύω : φαίνομαι, είναι πιθανόν εγώ..
- άγεννης : φαύλος, ποταπός
- άπομνημονεύω : επαναλαμβάνω
- παρέχω πράγμα + δοτική : ενοχλώ κάποιον

Γ2.

Η δυσαρέσκεια του μέγα φιλοσόφου Πλάτωνα για τους σοφιστές είναι γνωστή σχεδόν από τα περισσότερα έργα του.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Δημόδοκος προβάλλει στον Σωκράτη την ανησυχία του για τον γιο του, καθώς θέλει να μαθητεύσει δίπλα σε σοφιστές. Ο γιος του Θεάγης, επηρεασμένος από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα στην Αγορά, διότι έβλεπε και άκουγε τα κηρύγματα και διδάγματα των σοφιστών από τρίτους (συνομιλήκους και συνδημότες), αξίωνε από τον πατέρα του Δημόδοκο να πληρώσει αδρά για να μαθητεύσει δίπλα σε σοφιστή και να γίνει έτσι σοφός.

Ο Πλάτωνας εδώ στηλιτεύει την άγνοια και διαστρέβλωση της πραγματικής γνώσης που επικρατεί στην Αθήνα, αλλά και την εμπορευσιμότητα των σοφιστών.

Γ3.

σχές
ράδιον - ῥᾶον
άγεννοῦς
ἐπιθυμεῖν
τὰ ἄστη
καταβησόμενοι

παλαιότερον
ἐπιμεληθέντων
οἴτινες

Γ4α.

τὸν αὐτὸν : επιθετικός προσδιορισμός στο **τρόπον**

τοῦτο : υποκείμενο στο ρήμα **γίνεται**

ὀνομάζειν : τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο πρόσωπο **δεῖ**

πάντων : γενική συγκριτική (ὄχι διααιρετική)

εἰς τὸ ἄστυ : εμπρόθετος κατεύθυνσης στην **μτχ. καταβαίνοντες**

μοι : ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα **παρέχει**

σοφὸν : κατηγορούμενο του αντικειμένου **αὐτὸν** λόγω του **ποιήσει**

Γ4β.

Δημόδοκος ἔλεγε **ὅτι ἢ τότε παροῦσα ἐπιθυμία ἐκείνω πάνυ αὐτὸν**
φοβοίη / φοβοῖ